Axirətdə İlahi Rəhmət və Qəzəb

Kənan Məhəmmədov[1]
İslam Araşdırmaları Fakültəsində Tədqiqatçı, Hikmət və Dinlərarası Araşdırma İnstitutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, Qum, İran.

Abstrakt

Quran və Sünnətin aydın mətnlərində Allahın rəhmətindən ümidi kəsmək küfr və şirk kimi qiymətləndirilir. Allah-təala öz kitabında, hər nə qədər böyük olursa olsun, tövbə edən insanın günahlarını bağışlayacağını vəd edir. Dünyada hər kəsə şamil olan ümumi rəhmətdən sonra axirətdə xüsusi rəhmət yalnız möminlərə nəsib olacaq. Bu elə bir rəhmətdir ki, şeytan belə ona ümid bəsləyir. Lakin İslam inancında axirət və ilahi qəzəb anlayışı Allahın ədalət və mərhəmət sifətlərinin tam təzahürüdür. Dünya həyatı bir imtahan məkanıdır və insanlar burada öz iradələriylə iman və itaət ya da küfr və asi olmaq arasında seçim edirlər. Allahın rəhmi və mərhəməti geniş olsa da, Onun qəzəbi də sonsuz ədaləti ilə əlaqədardır. Bu qəzəb, bir qəzəblənmə emosiyası deyil, əksinə, haqqı pozan, zülm edən, günahda israr edən və tövbədən uzaq qalanlar üçün ədalətli bir hesablaşmanın ifadəsidir.

Açar sözlər: Rəhmət, Qəzəb, Axirət, Günah, Bağışlama

[1]. Email: kenanmamedov848@gmail.com

Giriş

Allah-təalanın hər kəsə rəhmli olması aşkardır, lakin Onun bir də xüsusi rəhməti var ki, yalnız müəyyən şəxslərə şamil olur. Əllamə Təbatəbai "Əl-Mizan" təfsirində "Əraf" surəsinin 156-cı ayəsinə istinadən qeyd edir: *"Rəhmətim hər şeyi əhatə etmişdir. Onu təqvalı olanlar, zəkat verənlər və ayələrimizə iman gətirənlər üçün yazacağam"* (Əraf, 156).

Bu ayətin təfsirində Əllamə Təbatəbai belə izah verir: "Allah-təala üçün iki rəhmət vardır. Biri ümumi rəhmətdir ki, həm möminə və həm də kafirə, insana, qeyri-insana şamil edilir. O biri rəhmət isə xüsusi rəhmətdir, Allah onu ancaq o kəslərə verir ki, imana və bəndəliyə malik olsunlar. Kafirlər küfrlərinə görə ondan məhrumdurlar."

"Rəhman" və "Rəhim" arasındakı fərq ondadır ki, "Rəhman" Allahın fəzl və kəreminə, "Rəhim" isə Onun daimi və dəyişməz mərhəmət xüsusiyyətinə işarədir. Quran ayələrində "Rəhim" sifəti tez-tez "bəndələrinə rəhm edən" mənasında işlənir: *"Həqiqətən, Allah insanlara qarşı şəfqətli və rəhmlidir"* (Bəqərə, 143). *"Allah möminlərə qarşı rəhm edəndir"* (Əhzab, 43).

Müfəssir Əbu Həyyan əl-Əndəlüsi "Əl-Bəhrül-Mühit" təfsirində qeyd edir: "Rəhman sifəti Allahın bütün məxluqata olan ümumi rəhmətini, Rəhim isə möminlərə olan xüsusi rəhmətini ifadə edir."

Müfəssirlərin fikrincə, Allahın ümumi rəhməti dünyada hər kəsi, axirətdə isə yalnız möminləri əhatə edir. Ümumi rəhmətdən düzgün istifadə edənlərə xüsusi rəhmət qapıları açılır.

İmam Qurtubi "Əl-Camili Əhkəmil-Quran" əsərində qeyd edir: "Allahın dünyadakı rəhməti həm mömini, həm də kafiri əhatə edir. Lakin axirətdəki rəhmət yalnız möminlərə xas olacaq. Bu, Allahın ədalətinin təzahürüdür."

Əlbəttə, axirətdə ilahi qəzəb, qiyamət günündən başlayaraq müxtəlif mərhələlərdə özünü göstərir. Hesab mərhələsində, haqq-

hesab çəkilərkən günahkar insanın üz-üzə qalacağı utanc və həyəcan, ilahi qəzəbin ilk təzahürüdür. Siraṭdan keçərkən yaşanacaq çətinliklər və əgər keçə bilməsə Cəhənnəmə yuvarlanmaq, bu qəzəbin ən konkret nəticəsidir. Cəhənnəm isə özü ilahi qəzəbin maddiləşmiş formasıdır; orada azablar, həm fiziki, həm də ruhani olaraq, insanın dünyada etdiyi günah və itaətsizliklərin ədalətli qarşılığı olacaq.

Nəticə etibarilə, İslamda ilahi qəzəb anlayışı, insanı məsuliyyətli olmağa, öz hərəkət və seçimlərini təhlil etməyə və nihayətində, Allahın mərhəmətinə sığınmağa çağıran bir xəbərdarlıq və xatırlatmadır. Mömin bir insan üçün bu qəzəbdən qorxmaq, onu həmişə haqq yolda daim və sağlam saxlayan bir amildir.

Axirətdə İlahi Rəhmət Kimlərə Şamil Olur?

1. Müttəqilər (Allahdan Qorxanlar)

"Allahdan qorxun və Onun elçisinə iman gətirin ki, Allah sizə öz mərhəmətindən iki pay bəxş etsin" (Hədid, 28).

Təqva sahibləri xüsusi ilahi rəhmətə layiq olanlardandır. İmam Əli (ə) Nəhcül-Bəlağədə buyurur:

"**Təqvalıların nişanələri**: dindarlıqda güclü, xoşxasiyyət, uzaqgörən, imanda əmin, elm təhsilində çalışqan, elmə çatdıqda təvazökar, ibadətdə müti, yoxsulluqda nikbin, çətinliklərdə dözümlüdürlər."

2. Saleh Əməl Sahibləri

"İman gətirib yaxşı işlər görənlərə Rəbbi Öz mərhəməti ilə müjdə verər" (Casiə, 30).

Saleh əməl, həm əqidə, həm də əməl baxımından dinin tələblərinə uyğun hərəkət etməkdir. İmam Baqir (ə) buyurur:

"Saleh əməl, insanı Allahın rəhmətinə yaxınlaşdıran ən əhəmiyyətli vasitələrdəndir."

3. Qurana Sadiq Qalanlar

"Allaha iman gətirib Ona sadiq qalanları Öz rəhmətinə qovuşduracaqdır" (Nisa, 175).

"Bu, Bizim nazil etdiyimiz mübarək bir kitabdır. Ona tabe olun və təqvalı olun ki, bəlkə rəhm olunasınız" (Ənam, 155).

Quranı oxuyan, ona tabe olan və təqvalı həyat tərzi sürənlər bu rəhmətə layiq olarlar. Peyğəmbər (s) buyurur: "Quran oxuyan və ona əməl edənlərə axirətdə şəfaət etmək mənə halal olacaq."

4. İtaətkar Möminlər

"Allaha və Peyğəmbərə itaət edin ki, bəlkə sizə rəhm olunsun" (Ali-İmran, 132).

İtaət, imanın təzahürüdür və rəhmətə səbəb olur. İmam Sadiq (ə) buyurur: "İtaət, rəhmət qapılarının açarıdır."

5. Namaz Qılanlar

"Namaz qılan, zəkat verən, yaxşılığı buyuran və pislikdən çəindirənlərə Allah rəhm edəcəkdir" (Tövbə, 71).

Namaz, dinin dirəyi və behiştə açılan açar kimi qiymətləndirilir. Peyğəmbər (s) buyurur: *"Namaz dinin dirəyidir. Onu qılan dinini qoruyar, onu tərk edən dinini məhv edər."*

6. Zəkat Verənlər

"Zəkat verənlərə Allah Öz mərhəmətini yazacaq" (Əraf, 156).

Zəkat, malın təmizlənməsi və cəmiyyətin rifahı üçün vacib bir ibadətdir. İmam Əli (ə) buyurur: "Zəkat vermək, Allahın rəhmətinə səbəb olan ən əhəmiyyətli amillərdəndir."

7. Mühsinlər (Yaxşılıq Edənlər)

"Allahın mərhəməti yaxşılıq edənlərə yaxındır" (Əraf, 56).

İnsanlara və digər məxluqlara qarşı mərhəmətli olmaq Allahın rəhmətinə çatmaq üçün önəmli bir vasitədir. Allah-təala buyurur: *"Yaxşılıq edənlərə Biz Öz rəhmətimizi yetiririk"* (Yusif, 56).

8. İnfak Edənlər (Allah Yolunda Xərcləyənlər)

"Allah yolunda xərcləyənlərə Allah Öz mərhəmətini vəd edir" (Tövbə, 99).

İnfak, imanın və fədakarlığın nişanəsidir. Peyğəmbər (s) buyurur: "Allah yolunda infak edənə Allah Öz rəhmətini vəd edir."

9. Səbr Edənlər

"Səbir edənlərə müjdə ver! Onlar Allahın rəhmətinə qovuşacaqlar" (Bəqərə, 155-157).

Səbir, imtahanlar qarşısında dözümlülük göstərmək və Allaha təvəkkül etməkdir. İmam Əli (ə) buyurur: *"Səbir, imanın yarısıdır və Allahın rəhmətinə aparan yoldur."*

10. Yaxşılığa Dəvət Edənlər

"Yaxşılığı buyuran və pislikdən çəkindirənlər nicat tapmışlardır" (Ali-İmran, 104).

Əmr bil-məruf və nəhy anil-münkər İslam cəmiyyətinin əsasını təşkil edir. Peyğəmbər (s) buyurur: *"Yaxşılığa dəvət edənlərə Allah axirətdə xüsusi rəhmət nəsib edəcək."*

11. Allah Yolunda Cihad Edənlər

"Allah yolunda cihad edənlər Onun mərhəmətinə ümid edirlər" (Bəqərə, 218).

Cihad, həm nəfslə, həm də haqqın müdafiəsi ilə bağlıdır. Allah-təala buyurur: *"Allah yolunda öldürülən və ya ölənlərə Allahın bağışlaması və rəhməti onların yığdıqlarından daha yaxşıdır"* (Ali-İmran, 157).

12. Quranı Dinləyənlər

"Quran oxunan zaman onu diqqətlə dinləyin ki, bəlkə sizə rəhm olunsun" (Əraf, 204).

Quranın səsinə hörmət etmək imanın təzahürüdür. İmam Sadiq (ə) buyurur: *"Quranı diqqətlə dinləyənin günahları bağışlanar və ona Allahın rəhməti nazil olar."*

13. Axirətdən Qorxanlar

"Axirətdən qorxub Rəbbinin rəhmətinə ümid bəsləyənlər mərhəmətə layiq olarlar" (Zümər, 9).

Bu, təqvanın və həşyətullahın ifadəsidir. Allah-təala buyurur: *"Rəbbindən qorxanlar üçün Cənnətlər hazırlanmışdır"* (Ali-İmran, 133).

14. Mərhəmətli Möminlər

"Bir-birinə səbr və mərhəmət tövsiyə edənlər xoşbəxt olacaqlar" (Bələd, 17).

Möminlər arasında mərhəmət və şəfqət əlaqələri olmalıdır. Peyğəmbər (s) buyurur: *"Möminlər bir-birinə mərhəmət etdikdə, Allah onlara Öz rəhmətini artırar."*

Behiştin Qapıları

Quran ayələrində behiştin müxtəlif dərəcələri (məsələn, "Cənnətul-məva", "Firdovs") qeyd olunur. Firdovs behiştin ən yüksək mərtəbəsi hesab olunur: *"Həqiqətən, iman gətirmiş və yaxşı işlər görmüş kəslərin yerləri Firdovs bağlarıdır"* (Kəhf, 107).

Peyğəmbər (s) buyurur:

"Allahdan behişt diləyəndə Firdovsu istəsin. O, behiştin ən yüksək və ən əfzəl yeridir."

Bu, hər bir möminin həyatda yüksək məqsədlər güdməli olduğunu göstərir. İmam Əli (ə) buyurur: "Firdovs Cənnətinə nail olmaq üçün iman və əməldə mükəmməl olmaq lazımdır."

Allahın Əzabı və Rəhməti

Allahın həm rəhmət, həm də qəzəb sifətləri vardır. Behişt Onun lütfünün, cəhənnəm isə qəzəbinin təzahürüdür: *"Rəbbiniz Öz mərhəmətini sizə yazmışdır. Sizdən kim nadanlıqla pis iş görüb sonra tövbə edər və özünü islah etsə, şübhəsiz ki, Allah bağışlayandır, rəhmlidir"* (Ənam, 54).

Allah heç kəsin küfr etməyini və cəhənnəmə düşməyini istəməsə də, insanların iradəsinə hörmət edir. Onun rəhməti

qəzəbindən üstündür: *"Rəbbiniz Özü üçün mərhəməti yazmışdır. Sizdən kim nadanlıqla bir pislik edib sonra ardınca tövbə etsə, şübhəsiz ki, Allah bağışlayandır, rəhmlidir"* (Ənam, 54).

Lakin bu, insanları günah etməyə təhrik etməməlidir. İmam Əli (ə) buyurur: *"Allahın rəhmətindən ümid et, lakin Onun əzabından da qorx."*

1. İlahi Qəzəbin Quran və Sünnətdə Əsasları

1.1. Quran Ayələrində İlahi Qəzəb

Allah-təala Quran-Kərimdə müxtəlif ayələrdə öz qəzəbindən bəhs edir: *"Özünüzə qarşı haqsızlıq etməyin! Həqiqətən, Allah sizin etdiyiniz əməllərdən xəbərdardır. Amma haqsızlıq edənlərə Allahın qəzəbi yetişəcəkdir"* (Şura, 40-42).

"Küfr edənlərə dünyada da, axirətdə də şiddətli əzab vardır. Onları Allahdan qurtaracaq heç kəs yoxdur" (Ali-İmran, 56).

"Allahın lənəti zalımların üstünə olsun!" (Hud, 18).

1.2. Hədislərdə İlahi Qəzəb

Peyğəmbər (s) buyurur: *"Allahın qəzəbindən Onun rəhmətinə sığının. Çünki Onun qəzəbi şiddətlidir."* (Səhih Muslim, 2737)

İmam Əli (ə) Nəhcül-Bəlağədə buyurur: *"Allahın qəzəbi Onun intiqamının əlamətidir. Məgər Onun qəzəbindən qorxmursunuz?"* (Nəhcül-Bəlağə, Xütbə 182)

2. İlahi Qəzəbin Səbəbləri

2.1. Küfr və Şirk

"Həqiqətən, Allah Ona şərik qoşulmasını bağışlamaz. Bundan başqa günahları isə istədiyi kimsə üçün bağışlayar" (Nisa, 48).

"Küfr edənlər və ayələrimizi yalan sayanlar, məhz onlar Cəhənnəm sakinləridir" (Maidə, 86).

2.2. İtaətsizlik və Günahlar

"Öz əməlləri pis olanlar yoxmi güman edirdilər ki, Biz onları həyatda iman edib yaxşı işlər görənlərlə eyni tutacağıq?" (Casiə, 21).

"Zalımlar üçün ağrılı-acılı bir əzab hazırlamışıq" (Nisa, 37).

2.3. Zülm və Haqsızlıq

"Zülm edənlərə ən kiçik bir meyl göstərmə! Əks halda səni də alov bürüyər" (Hud, 113).

"Zalımlar heç vaxt uğur qazanmazlar" (Ən'am, 21).

3. İlahi Qəzəbin Təzahür Formaları

3.1. Cəhənnəm Əzabı

"Onlar üçün Cəhənnəm odundan döşəklər və üstləri də örtüklər vardır. Biz zalımları belə cəzalandırırıq" (Əraf, 41).

"Həqiqətən, kafirlər üçün Cəhənnəm odu hazırlanmışdır" (Mülk, 6).

3.2. Ruhani Əzablar

"Onların dəriləri qovulduqca, əzabı dadsınlar deyə, onların yerinə başqa dərilər əvəz edəcəyik" (Nisa, 56).

"Onlar orada: 'Rəbbimiz! Bizi buradan çıxart! Əgər bir də günah işləsək, həqiqətən, zalımlardan olarıq' deyə fəryad edərlər" (Müminun, 107).

3.3. Mərhəmətdən Məhrumiyyət

"O gün zalım adam öz əllərini dişləyib: 'Kaş mən Peyğəmbərlə birlikdə bir yol tutsaydım' deyəcək" (Furqan, 27).

"Bu gün sizə mərhəmət edilməz. Çünki siz Allahın ayələrini yalan sayırdınız" (Casiə, 35).

4. İlahi Qəzəbdən Qurtulma Yolları

4.1. Tövbə və İstiğfar

"Ey iman gətirənlər! Allaha həlis tövbə edin! Ola bilsin ki, Rəbbiniz günahlarınızı bağışlasın" (Təhrim, 8).

"De: 'Ey öz nəfslərinə qarşı həddi aşmış qullarım! Allahın rəhmətindən ümidinizi kəsməyin! Həqiqətən, Allah bütün günahları bağışlayar'" (Zümər, 53).

4.2. Saleh Əməllər

"Həqiqətən, yaxşı işlər pis işləri silib aparar" (Hud, 114).

"Kim bir pislik edər, ya da özünə zülm edər, sonra da Allaha istiğfar edərsə, Allahı bağışlayan və rəhm edən olaraq tapar" (Nisa, 110).

4.3. Şəfaət

"O gün Rəhmanın izin verib, sözdən razı qaldığı kimsələrdən başqasının şəfaəti fayda verməz" (Taha, 109).

Peyğəmbər (s) buyurur: *"Mənim şəfaətimim ümmətimdən böyük günah sahibləri üçün olacaq"* (Sünən İbn Mace, 431).

Nəticə

Allahın rəhməti həm dünyada, həm də axirətdə hər kəsi əhatə edir, lakin axirətdəki xüsusi rəhmət yalnız iman və saleh əməl sahiblərinə nəsib olacaq. İnsan öz həyatında ümumi rəhmətdən düzgün istifadə etməklə xüsusi rəhmətə layiq ola bilər. Allahın rəhmətindən ümidi kəsməmək, həm də Onun cəzasından qorxmaq lazımdır. Şəfaət isə Allahın izni ilə Onun seçdiyi qulları vasitəsilə həyata keçəcək və Əhli-beyt məhəbbəti bu şəfaətə çatmaqda mühüm rol oynayacaq.

İlahi qəzəb Allah-təalanın ədalət və hikmətinin təzahürüdür. O, küfr, şirk, itaətsizlik və zülm kimi hallarda özünü göstərir. Axirətdə ilahi qəzəb əsasən Cəhənnəm əzabı, ruhani əzablar və mərhəmətdən məhrumiyyət şəklində təzahür edir.

Ancaq Allah-təalanın rəhməti qəzəbindən üstündür və tövbə, istiğfar, saleh əməllər və şəfaət vasitəsilə Onun qəzəbindən qurtulmaq mümkündür. Müxtəlif İslam məzhəbləri ilahi qəzəbin mahiyyəti barədə fərqli yanaşmalara malik olsalar da, hamısı onun Allahın ədalətinin təzahürü olduğunda razılaşırlar.

Ədəbiyyat

Qurani-kərim

Nəhcül-bəlağə

Amedi, Əfulfəth, Qürərül-hikəm və dürəül-kərim, , Qahirə: Darul-kotobil-İslamiyyə, 1380 h.ş.

Amoli, Hürr, Məhəmməd ibn Həsən, Təfsili-vəsailüş-şiə, fit-təhsili-məsailiş-şəriə, Qum: Alul-beyt müəssisəsi, 1367 h.ş.

Ahlibeyt.ge

Bürucerdi, Seyid Hüseyin, Camei-əhadisiş-şiə, Qum: əl-Mətbəul-elmiyyə, 1379 h.ş.

Feyz Kaşani, Möhsin, Məhəccətül-beyza, Qəzvin: İntişarate həkim, 1963

Hakim Nişapuri, Məhəmməd ibn Abdullah, Müstədrəku ələs-səhiheyn, Beyrut: Darut-tasil, 1335 h.q.

Helli, Vəram ibn Əbi Feras, Tənbihül-xəvatir, Qahirə: Darul-afaqil-ərəbiyyə, 1430 h.q.

Hərani, Həsən ibn Əli, Tuhəful-üqul, Beyrut: Darul-elmil-ərəbiyyə, 1434 h.q.

Həmiri, Abdullah ibn Cəfər, Qürbul-isnad, Beyrut: Darul-elmil-ərəbiyyə, 1435 h.q.

Xarəzmi, İbn Əhməd, əl-Mənaqib, İstanbul: Darol-fikr, 1358 h.ş.

İbn Babəveyh, Səduq, əl-Xisal, Qum: Muəssieye nəşre İslami, 1380 h.ş.

İbn Əbil Hədid, Nəhcül-bəlağənin şərhi, Beyrut: əl-Mətbəul-elmiyyə, 1374 h.ş.

İbn Əsakir, Əbu Qasim, Tarixi-Dəmeşq, Qahirə: Darul-kotobel-elmiyyə, 1983

İbn Əsir, İzzuddin, əl-Kamil fit-tarix, Qahirə: Darul-kotobel-elmiyyə, 1987

İbn Hənbəl, Əhməd, əz-Zöhd, Qahirə: Darul-ketabil-İslami, 1380 h.ş.

İbn Hişam, Əbu Məhəmməd, Beyrut: Sirətun-nəbəvi, 1994

İbn Şəhri Aşub, Mənaqib, Qahirə: Darul-kotobel-elmiyyə, 1983

Məclisi, Məhəmməd Baqir, Biharül-ənvar, Qahirə: Darol-kotobel-İslamiyyə, 1315 h.ş.